

Varlıktan Geçip Birliğe Kavuşanlar - Yunus Emre'nin “Yağma Olsun” Redifli Şiirine Niyâzî-i Mısırî'nin Naziresi

Those Who Passed Through Matter and Reunited – Niyazi-i Misri's *Nazira* [Parallel] to Yunus Emre's Poem With the Repeated Voice “*Yağma Olsun*” [Let there be plunder]

Bekir BELENKUYU¹

¹Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir, Türkiye

ORCID: B.B. 0000-0002-7319-9060

ÖZ

Yunus Emre tasavvuf edebiyatında mümtaz bir şahsiyet olmakla birlikte kendisinden sonra pek çok büyük isme de ilham kaynağı olmuştur. Tasavvufî anlayış itibarıyla her ne kadar farklı yollardan ilerlemiş olsalar da Yunus Emre ve Niyâzî-i Mısırî'nin pek çok kez aynı noktada buluştukları görülür. Yunus'un dilinden dökülen Türkçe ifadelerin 17. yüzyılda bile neredeyse değişmeden Niyâzî-i Mısırî'de karşılık bulduğu görülür. Yunus Emre'nin hece vezniyle söylediği “Cânlar cânını buldum bu cânım yağmâ olsun” mısraıyla başlayan şiirini Niyâzî-i Mısırî aruz vezniyle kaleme aldığı “Sevdim seni hep varım yağmâdır alan alsın” şeklinde başlayan mısralarla tanzir etmiştir. Bu iki şiirde de tevhid esası dile getirilir. Tevhidin yolu ise ilâhî aşktan geçer. Bu aşka tutulanlar varlık, fikir, can, beden, akıl, isim, şöhrat ve benlikten vazgeçmiştir. Çünkü canlar canını bulmuş, ilahî aşka kavuşmuş olanlar için bunların başkaları tarafından yağmalanmasında hiçbir sakınca yoktur. Yunus Emre'nin ifadesiyle aynı görünen mısralarda Niyâzî-i Mısırî'nin yaptığı tasarruflar Türk şiir ve tasavvuf dilinin seyri bakımından oldukça ilgi çekicidir. Bu çalışmada şiirler hakkında genel bilgiler verildikten sonra şiirlerin muhteva ve şekil özellikleri mukayeseli bir şekilde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Niyâzî-i Mısırî, nazire, tevhid

ABSTRACT

In addition to Yunus Emre being a distinguished figure in Sufi literature, he has also been a source of inspiration for many great names after him. Yunus Emre and Niyazi al-Misri were seen to have come to a common point many times, despite progressing from different paths in terms of mystical understanding. The Turkish expressions that emerged from Yunus' language were seen to be most unchanged in Niyazi al-Misri, even in the 17th century.

Başvuru/Submitted: 29.05.2021 **Kabul/Accepted:** 27.08.2021

Sorumlu yazar/Corresponding author: Bekir BELENKUYU (Dr. Öğr. Üyesi), Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir, Türkiye E-posta: bekirbelenkuyu@anadolu.edu.tr

Atıf/Citation: Belenkuyu, B. (2022). Varlıktan geçip birliğe kavuşanlar - Yunus Emre'nin “Yağma Olsun” redifli şiirine Niyâzî-i Mısırî'nin naziresi. Korkmaz, F. (Ed.), *9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 213-226). <https://doi.org/10.26650/PB/AA10AA14.2023.001.017>

Niyazi Misri arranged one poem he wrote by starting with the verse “Cânlar cânını buldum bu cânım yağmâ olsun” [I found the dearest soul, let this soul be plundered] which Yunus Emre had penned in a syllabic meter with the lines beginning with “Sevdim seni hep varım yağmâdır alan alsın” [I loved you, take all my being.] which he wrote with the Ottoman poetic meter. These two poems both express the principle of *tawhid* [unity]; how the way of *tawhid* passes through divine love; how those who are caught up in this love have abandoned being, idea, soul, body, mind, name, fame and self; and how no harm is had in others plundering those who have abandoned their souls and attained divine love. Niyazi Misri’s sayings paralleling Yunus Emre’s expressions are quite interesting in terms of the course of Turkish poetry and mysticism. After providing general information about the poems, this study will comparatively discuss the content and form features of their poems.

Keywords: Yunus Emre, Niyazi Misri, *nazira*, *tawhid*

Giriş

Türklerin İslamiyet’le tanışması sanıldığıının aksine Türkçenin lehine sonuçlar doğurmuştur. Çünkü İslamiyet’in yoğun bir şekilde temsil edilip aktarıldığı temel yapılar genellikle tasavvuf çevreleri olmuştur. Tasavvuf akımları sayesinde halkın Müslüman oluşu ve bu durumun sürdürülmesi daha etkili olmuştur. Türk toplulukları arasında faaliyet gösteren tasavvuf akımları her ne kadar dinî, siyasi, sosyal ve idarî bakımdan olumlu veya olumsuz şekillerde değerlendirilebilse de Türkçe açısından büyük oranda olumlu katkılar sunmuştur. Çoğunlukla kendi fikir ve görüşlerini halka aktarma yollarını arayan tasavvuf ehli bunun için elindeki neredeyse tek vasıta olan dili en etkili şekilde kullanmaya gayret etmiştir.

Hoca Ahmet Yesevî (ö. 1166), Hacı Bektaş-ı Veli (ö. 1271), Yunus Emre (ö. 1320[?]) gibi ilk dönem mutasavvıfları diyebileceğimiz isimlerin bugüne ulaşan yazılı eserlerinin durumu konu hakkında daha farklı yorumlar yapmamıza fırsat tanır. Bu isimlerin söylediği manzumeler hakikaten işlenmiş, belli bir mükemmellik seviyesine ulaşmış metinler olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla bu metinleri netice verecek bir alt yapının olmadığını iddia etmek akıldan oldukça uzaktır. Bununla birlikte böyle mümtaz isimlerin şahsî kabiliyetleri de göz ardı edilmemelidir. Zikredilen isimler nispeten daha yeni kabul edilmiş bir inanç sistemini halkın anlayabileceği, derin manalara sahip birer öğreti haline getirebilmişlerdir. Bunu yaparken de *sehl-i mümteni*’ diyebileceğimiz inanılmaz kolaylıkta söylenmiş gibi duran mısraları Türkçenin semasına işlemişlerdir. Türkçenin bünyesindeki bu tekâmülün daha alt basamaklarını elimizdeki yazılı kaynakların kısıtlı oluşundan dolayı kesin olarak tespit edemiyoruz. Ancak bu tekâmülün tasavvuf sayesinde gerçekleştiğine neredeyse kuşku yok. Tasavvufun Anadolu sahası Türk edebiyatında da önemli bir basamak olduğu, klasik diyebileceğimiz Osmanlı şiirinin bu basamak üzerinde dönüşerek geliştiği görülmektedir. Asırlar geçtikçe Osmanlı şiirinin klasik söyleyişi edebî ve estetik açıdan her ne kadar dinî-tasavvufî söyleyişin önüne geçse de din ve tasavvuf neşvesiyle yoğrulan manzumelerin telifi asla terkedilmemiştir. Aksine bu tavrın da belli bir tekâmül çizgisi üzerinde ilerlediği görülmüştür. Özellikle Mehmet Âkif gibi bir aruz ustasını netice verecek, Türkçe söyleyişin aruza külfetsiz bir şekilde intibakını sağlayacak tecrübeleri Türk tasavvuf şiirinde aramak gerekir.

Gelenekli doğu edebiyatlarında şiir dilinin tekâmülünde oldukça büyük öneme sahip bir diğer husus nazireciliktir. Nazire, bir şairin manzum bir eserine bir başka şair tarafından aynı vezin ve kafiye olacak şekilde yazılan şiirlere verilen isimdir. Genellikle gazel ve kasidelerin tanzir edildiği görülür. Nazire için “cevâb” kelimesi de kullanılır (Olgun, 1984, s. 94). Nazirede zemin şiirle nazire arasında üç unsurun ortak olması gerektiğinden bahsedilir. Bunlar vezin, kafiye ve edâdır (Köksal, 2006, s. 31-47). Bu üç unsurun ortaklığıyla oluşmuş nazire edebiyatı özellikle klasik Osmanlı şiirinde nazire mecmuaları sayesinde takip edilebilir. Şiire yeni başlayanlar veya muhtevası beğenilen şiirleri aşmak isteyenler nazire yoluyla Türk edebiyatının gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Nazirede aranan üç unsuru sıkı sıkıya takip edenler olduğu gibi bu üç unsuru mutlak kabul etmeden manzume kaleme alanlar da olmuştur. Tarihî kaynaklarda bahsi geçen sapsalmalara örnek olacak bazı örneklere rastlamak mümkündür (Köksal, 2006, s. 183).

Nazireciliğin edebî kaygıları önceleyen bir yaklaşımda yukarıda kısaca zikredilen kurallarıyla şekillenmesi daha çok beklenir. Vezne, kafiye, nazım ve belagat kurallarına ikinci derecede önem veren dinî-tasavvufî bir tavrıdaysa “nazire” kavramının kendine has başka kurallarının olması gerektiği açıktır. Bu tavra göre nazirenin üç unsurundan konuyu da barındıran “edâ”nın esas tutulduğu görülecektir. Çünkü vezin ve kafiye doğrudan şekil özellikleriyle ilgili olup edâ daha çok mana boyutunda değerlendirilir. Daha kapsamlı ve kuşatıcı çalışmalarla desteklenmesi gereken bu hususun kavramsal tartışma boyutunu bir kenara bırakıp şimdilik buraya kadar izah edilenlerle yetinerek Yunus Emre ve Niyâzî-i Mısırî (ö. 1694)’nin birbirine nazire ilgisiyle bağlı olduğu belirtilen (Erdoğan, 2019, s. 72) manzumelerini ele almaya geçelim.

Yunus Emre’nin “Yağma Olsun” Redifli Manzumesine Niyâzî-i Mısırî’nin Naziresi

Yunus Emre’nin “*Cânlar cânını buldum bu cânım yagmâ olsun*”¹ mısraıyla başlayan manzumesi Yunus Emre Divanı’nın pek çok nüshasında karşımıza çıkmaktadır. 8 beyit şeklinde neşredilmiş haliyle 7+7 duraklı hece ölçüsüne sahiptir. Manzumenin beyitleri 7 hece ölçülü dörtlükler halinde okunmaya da müsaittir. Mürdef kafiyeyle sahip mısralarda kafiye kelimesinin aldığı birinci teklik şahıs iyelik ekinden sonra “*yagmâ olsun*” redif kelimeleri de yer alır.

Manzumede kendisine doğrudan bir muhatap tayin etmeyen Yunus Emre, içinde bulunduğu hali anlatır. Bu bakımdan Yunus’un kendi kendine bir hasbihali şeklinde değerlendirilebilir. Bir başka manzumesinde “Aşkın aldı benden beni bana seni gerek seni” ifadeleriyle hakiki dosta olan iştiağını dile getiren Yunus Emre bu şiirinde aradığını bulmuş ve adeta O’na kavuşmuş olmanın hissiyatıyla sözlerini tanzim eder. Baştan sona duygu dolu, coşkulu bir söyleyişe sahip olan manzumeyi etkileyici kılan bölüm, her beytin sonunda tekrar eden “*yagmâ olsun*” ifadesidir. İnsanın bu dünyada “benim” dediği baştan sona benlik ve vehme dayalı sahiplenme hisleriyle şekillenen algısını düzeltmeye yönelik cümlelerde kişinin elindekilerin hakiki mahiyeti ortaya koyulur. Tasavvufî derinliği hiç akla getirmeden okunduğunda da muhatabı içine çeken mısraların tasavvuf bağlamında ele alınınca çok farklı esasları ihtiva ettiği görülür. Baştan sona bakınca her şeydeki birliği ortaya koyan “tevhid” esasının ana tema olarak arka planda yer ettiği görülür. Tevhide ulaştırıcı yollardan “fenâfillâh” yani her şeyin Allah için fenâ bulup hakiki birliğe karışması manzumenin başından itibaren karşımıza çıkar. Yunus’un mısraları tanziminde ele aldığı bir diğer esas da “terk”tir. Yunus tarafından mâsivâ yani Allah’tan başka ne varsa bırakıp o bağlardan uzaklaşmak manasındaki terk sayesinde birliğe kavuşmanın huzuru dile getirilir. Başa gelen her şeye; kahra da lütfâ da rıza göstermek tasavvufta razı olan (râziyye) ve razı olunan (marziyye) bir nefsin meziyetlerindedir. İşte Yunus Emre, bu hali dile getiren ifadelerle de mısralarında yer verir. Zahirî anlamda değer ifade eden bütün şeyler bu manzumede Yunus tarafından hakikat zemininde yeniden ele alınır. Yunus’a göre eşyanın gerçek yüzünü ve hakiki rabitalarını bulanlar için bütün göreceli kıymetlerin “*yagmâ*” olması korkulacak değil bilakis coşkuyla istenecek bir neticedir.

Yunus Emre’nin manzumesiyle farklı vezin ve kafiye olduğu halde aynı edâ üzerine söylenen Niyâzî-i Mısırî’nin “*Sevdim seni hep varum yağmâdur alan alsun*” mısraıyla başlayan

1 Yunus Emre’nin konu edilen manzumesi Mustafa Tatçı’nın neşrettiği *Yunus Emre Divanı*’nın tenkitli neşriden (Tatçı, 1990, s. 279-280) alınmıştır. Manzumenin şekil özellikleri ve içinde bulunduğu nüsha bilgileri hakkında verilecek bilgiler bu çalışmaya dayanmaktadır.

nutku² da 8 beyit uzunluğundadır. Yunus Emre'nin manzumesinden etkilendiği açıkça anlaşılan Niyâzî'nin bu nutku kaleme alışıyla ilgili kaynaklar bir hadiseden bahseder. 1673 yılında gönderildiği ve dokuz ay kaldığı Rodos'ta Niyâzî-i Mısrî'ye bir haber gelir. Bursa'da kendisinden geriye kalan tekkesindeki kitaplığının açılarak yağmalandığı bildirilir. Bu hal üzerine Niyâzî'nin bahsi geçen manzumeyi söylediği rivayet edilir (Gölpınarlı, 1972, s. 185).

Niyâzî'nin manzumesi “*mef'ûlü mefâ'îlün mef'ûlü mefâ'îlün*” veznindedir. Bununla birlikte musammat şekilde okunmaya da elverişlidir. Yunus Emre'nin manzumesiyle aynı tür kafiyeye sahip olduğu halde kafiye kelimesinin birinci teklik şahıs iyelik çekiminin yanında “*yağmâdur alan alsun*” şeklinde redif kelimeleri bulunur. Müstakil redif kelimeleri Yunus'a göre bir tane fazladır.

Niyâzî-i Mısrî manzumesine doğrudan hakiki sevgilisine hitap ederek başlamayı tercih etmiştir. İlk iki beyitte ve 6. beyitte bu şekilde olan hitap diğer beyitlerde Yunus Emre'nin tavrıyla devam etmiş, Niyâzî adeta kendisiyle söylemiştir. Niyâzî-i Mısrî'nin tercih ettiği “*yağmâdur alan alsun*” şeklindeki redif kelimeleri anlatıma daha hissî bir boyut katmıştır. Bununla birlikte iki manzumede redif kelimeleri kıyaslandığında Niyâzî'nin ifadelerinin daha tok ve meydan okur bir havada olduğu görülür. Niyâzî'nin manzumesi tasavvuf birikiminin üzerine kurulmuştur. Bu bakımdan arka planda daha derin yorumlar gerektiren kelimeler karşımıza çıkar. Tasavvufî arka plan böylesine derin olmasına rağmen Niyâzî'nin dili oldukça sadedir. Yunus Emre'de olduğu gibi Niyâzî'nin mısralarında da birliğe kavuşmuş olmanın rahatlığı okunur. Baştan sona tevhid ile yoğrulan manzumeye Niyâzî “muhabbetullah” kapısından girer. Hakiki sevgiliyi sevmiş ve her şeyde O'nu görmüş olmanın huzuruyla bütün varlığı ve fikrinin yağmalanmasından çekinmez. Çünkü bu muhabbetle kendinden geçmiş ve adeta aklını kaybetmiştir. “Terk” makamına erince bütün varlığını elinin tersiyle itip her bir menfaati bir kenara bırakmıştır. İsim, şan, şöhret gibi kaygılar silindikten sonra ayıplanma korkusu da kaybolmuştur. Her yerde hazır ve her halini görür bir sevgili karşısında “huzur” a eren Niyâzî görünüşte kalan her bir hal ve hareketi yağmaya vermiştir. Gönül sevgiliyi bulunca bütün düşmanlar ve düşmanlıklar ortadan kalkmış, görünüşte birbirine zıt olan her şey “birlik”te bir araya gelmiştir. “Vâcibü'l-vücûd” olan Allah'ın vücûbu Niyâzî için o kadar zâhir olmuştur ki her şey birin farklı görünümüleri olmuş ve Niyâzî'nin ibadet ve zikirleri dâhil her şey O'nda bekâ bulmuştur.

Görüldüğü gibi her iki manzumede “tevhid, terk, rıza” gibi tasavvufî esaslar ele alınmıştır. Yunus Emre ve Niyâzî-i Mısrî dönemin tasavvuf birikimi ve dil hususiyetlerinin mümkün kıldığı çerçevede mısralarını tanzim etmişlerdir. Muhatapları tarafından beğenildiği anlaşılan her iki manzume de okunup bestelenmiştir. Yunus Emre'nin manzumesi Hüseyinî, Râst, Segâh ve Hüzâm makamlarında bestelenmiştir (Turabi, 2015, s. 148). Niyâzî-i Mısrî'nin manzumesinin de tarihi dönemde bayatî sofyan bir bestesine rastlanır (Erdoğan, 2019, s. 91). Her iki manzumenin günümüzde bunlardan başka farklı makam ve formlarda da seslendirildiği görülür. Buraya kadar genel hatlarıyla ele aldığımız manzumelere beyit beyit bakınca daha detaylı bilgilere ulaşmak mümkün olacaktır.

2 Çalışmamıza konu olan bu manzume Kenan Erdoğan'ın hazırladığı *Niyâzî-i Mısrî Dîvânı*'ndan alınmıştır (2019, s. 300).

Öncelikle Yunus Emre'nin ve Niyâzî-i Mısırî'nin manzumelerini yan yana görelim:

1	<i>Cânlar cânını buldum bu cânum yağmâ olsun Assı ziyândan geçdüm dükkânım yağmâ olsun</i>	<i>Sevdüm seni hep varum yağmâdır alan alsun Gördüm seni efkârım yağmâdur alan alsun</i>
2	<i>Ben benliğümden geçdüm gözüm hicâbın açdum Dost valsına ulaşdum gümânım yağmâ olsun</i>	<i>Aldın çü beni benden geçdüm bu cân u tenden Aklum dahi her varım yağmâdur alan alsun</i>
3	<i>Benden benliğüm gitdi hep mülkümi dost tutdı Lâ-mekân kavmi oldum mekânım yağmâ olsun</i>	<i>Ben varlığımı atdum dost varlığına yetdüm Her assılı bâzârım yağmâdur alan alsun</i>
4	<i>İkilikden usandum 'ışk tonunu tonandum Derdi hânına kandum dermânım yağmâ olsun</i>	<i>Geçdüm ben ad u sandan çıkdum ben o dükkândan Hep 'ırz ile vakârım yağmâdur alan alsun</i>
5	<i>Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi Vîrân gönül nûr toldı cihânım yağmâ olsun</i>	<i>Geldi dile dildârım buldum gül-i gülzârım Şimdengerü hep varum yağmâdur alan alsun</i>
6	<i>Geçdüm bitmez sığınçdan usandum yaz u kışdan Bostânlar başın buldum bostânım yağmâ olsun</i>	<i>Sen gâ'ib ü hâzırsın her hâlüime nâzırsın Ahvâl ile etvârım yağmâdur alan alsun</i>
7	<i>Ta'allukdan üzüşdüm ol dostdan yana uçdum 'İşk dîvânına düşdüm dîvânım yağmâ olsun</i>	<i>Çün buldı gönül yârım terk eyledi ağyârım Îmân ile zünnârım yağmâdur alan alsun,</i>
8	<i>Yûnus ne hoş dimişsin bal u şeker yimişsin Ballar balını buldum kovanım yağmâ olsun</i>	<i>Mısırî'ye vücut imkân bir oldı kamu a'yân Tâ'at ile ezkârım yağmâdur alan alsun</i>

Beyit sıralamasına dikkat edildiği zaman Niyâzî'nin sıraya tam anlamıyla uymadan tanzir ettiği görülecektir. Manzumelerin istinsahı esnasında sıralamanın değişmiş olabileceği de muhtemeldir. Yine de sıralamaya uyulmaması hususu mutasavvıf şairlerin ilham eseri manzume tertip etmeleriyle doğrudan ilgilidir. Buna göre Niyâzî'nin, Yunus Emre'nin manzumesini bizzat tanzir etmek için ele almayı içinde bulunduğu duruma uygun düşüğü için ondan yararlandığı düşünülebilir.

Bir biriyle paralel seyreden mısralar şu şekilde eşleştirilebilir:

<i>Cânlar cânını buldum bu cânım yağmâ olsun</i>	<i>Sevdüm seni hep varum yağmâdır alan alsun</i>
<i>Assı ziyândan geçdüm dükkânım yağmâ olsun</i>	<i>Her assılı bâzârım yağmâdur alan alsun</i>
<i>Ben benliğümden geçdüm gözüm hicâbın açdum</i>	<i>Gördüm seni efkârım yağmâdur alan alsun</i>
<i>Dost valsına ulaşdum gümânım yağmâ olsun</i>	<i>Ben varlığımı atdum dost varlığına yetdüm</i>
<i>Benden benliğüm gitdi hep mülkümi dost tutdı</i>	<i>Aldın çü beni benden geçdüm bu cân u tenden</i>
<i>Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi</i>	<i>Geldi dile dildârım buldum gül-i gülzârım</i>
<i>Vîrân gönül nûr toldı cihânım yağmâ olsun</i>	<i>Şimdengerü hep varum yağmâdur alan alsun</i>

Diğer mısralar her iki manzumede daha farklı muhtevalar üzerine kurulmuştur. Peki beyit sıralamasını bu şekilde kabul edersek her iki manzume nasıl bir çerçevede ilerlemiştir? Şimdi bu sorunun cevabı üzerinde kıyaslamalı bir şekilde durabiliriz.

1	<i>Cânlar cânını buldum bu cânım yağmâ olsun Assı ziyândan geçdüm dükkânım yağmâ olsun</i>	<i>Sevdüm seni hep varum yağmâdır alan alsun Gördüm seni efkârım yağmâdur alan alsun</i>
---	--	--

İlk beyitte Yunus Emre herkese kendisinden daha yakın ve daha sevgiliyi bulduğunu belirterek söze başlar. Her bir can için kendisinden daha kıymetli olan bu “*cânlar cânını*” bulmak kişinin bütün değer yargılarını değiştirecektir. “*Cânlar cânını*” bulan için kendi “cân”ı da bir anlam ifade etmez artık. Değerden düşen bu “cân”ın yağmalanmasında, talan edilmesinde herhangi bir beis yoktur. Yine “*cânlar cânını*” bulmuş bir kimse için faydanın, zararın bir farkı kalmaz. Adeta bir menfaat devşirmek için kendi canını ortaya koyan böyle bir kimsenin nazarında bütün değerler sıfırlanınca bu alışverişi yaptığı dükkânın talan edilmesinde bir sakınca bulunmaz. Sözü ortaya söyleyen Yunus, söze muhatap olan herkese “Yağmalanırsa yağmalansın, bu bir sorun değildir.” dediği gibi sanki “Gelin, yağmalayıp talan edin!” mesajını da vermektedir.

Niyâzî'nin ilk beyitteki muhatabı ise bizzat “sevgili”dir. Mısra başındaki “*sevdüm seni*” ifadeleri Şeyh Galib Divanı'ndaki 10. şarkıda da redif olarak karşımıza çıkar (Erbay, 2015, s. 612). Bu ifade Niyâzî'nin yolun sonunda “Sen”de yani bir olanda fani olacak “ben”in farkında olduğunu gösterir. Bu bakımdan kendi “ben”ini “Sen”in huzurunda konumlandırır. Yunus Emre'nin beytinde neticeyi ifade edecek “*cânlar cânı*” ifadesinin hazırlayıcısı dile getirilir Niyâzî tarafından. Yunus'ta olduğu gibi Niyâzî bu yola “muhabbet”le girmiştir. Yunus'un bulduktan sonraki vazgeçışı, feragati Niyâzî'de daha baştan itibaren kendini gösterir. Niyâzî sevdiği için bütün “var”ından vazgeçmiş, yağmaya vermiştir. Bu noktada redif kelimelerinde gizlenmiş başka bir muhatap daha belirir. Kendisiyle sevdiği “sevgili” arasına girmesi muhtemel her kim varsa bu hitaba dâhil edilebilir. Niyâzî seslendiği bu muhataplarına bütün “vâr”ını yağmaya açık bir hâle getirdiğini, kim alırsa alsın bu kaygılardan uzak olduğunu tok ve meydan okur bir havada ilan etmektedir. Bu vazgeçişte “muhabbet”in yanında ikinci mısradaki bir başka hal daha dile getirilir. Niyâzî “gördüm” diyerek “şuhûd” ehli olduğunu dile getirir. İlâhî tecellilere şahit olan ve mana âlemini seyr eden böyle bir kimse için zaten güvenilirliği sorgulamaya açık olan “efkâr”ın talan edilmesinde de bir sorun yoktur. Yağma edilen şeyler neticede bir başkasının eline geçecektir. Arka planda Niyâzî, “Ben hakikate ulaştıktan sonra, bana yük olacak şeylerle kim oyalanırsa oyalansın.” mesajını da vermektedir. Böyle bir çıkarım manzumenin sebeb-i telifiyle de uyumaktadır.

2	<i>Ben benliğümden geçdüm gözüüm hicâbın açdum Dost valsına ulaşdum gümânım yagmâ olsun</i>	<i>Aldın çü beni benden geçdüm bu cân u tenden Aklum dahi her varım yağmâdur alan alsun</i>
---	---	---

Hakikatin apaçık görünebilmesi için kişinin yırtması gereken, aralaması zorunlu olan bazı perdeler bulunur. Bunların başında “benlik” gelir. İşte Yunus “ben” davasından vazgeçince hakikate perde olan örtülerin gözünden kalktığını dile getirir. Varlığa “ulu bir nazar” kılmayı netice veren böyle bir hal kişiyi hakiki “Dost”a kavuşturacaktır. Kavuşulan “Dost”, kişinin aklındaki, gönlündeki her bir şüpheyi silip yok edecektir. Bu bakımdan bu beyitteki “*yagmâ olsun*” ifadesini “yagmâ oldu” şeklinde anlamak da mümkündür.

Niyâzî'nin beytindeki “tecerrüd” hali ise münfail, edilgen bir mahiyettir. Niyâzî, Yunus gibi benliğinden kendisi geçmez. Niyâzî'yi kendisinden alan “sevgili”dir. Bu bakımdan Niyâzî içinde bulunduğu tecerrüd halini ilâhî bir pâyeye olarak görür. Sevgili onu ondan alınca, o da bu can ve tenden, her türlü maddî ve cismanî bağdan vazgeçmiştir. Bu vazgeçişte aklın da olması

gerekir. Niyâzî “fenâfillâh” için gereken üç unsuru da terk ettiğini dile getirir. Cân (rûh), ten (beden) ve akıl tasavvufa göre insanın dünyadaki ağırlıklarıdır. İşte Niyâzî bütün bunların talan edilmeye müsait olduğunu çünkü onu kendisinde bırakmayan bir sevgilide fenâ bulduğunu ifade eder.

3	<i>Benden benliğim gitdi hep mülkümi dost tutdı Lâ-mekân kavmi oldum mekânım yağmâ olsun</i>	<i>Ben varlığımı atdum dost varlığına yetdüm Her assılı bâzârum yağmâdur alan alsun</i>
---	--	---

Bu kez Yunus Emre ilk mısradaki “terk” halini, edilgen bir halde dile getirir. Kendi benliğini terk ettiğini daha önce de belirten Yunus, böylece amacına ulaştığını bildirir. Buna göre artık benliği ondan ayrılmış, bütün varlığıyla “dost” a kavuşmuştur. Bu kavuşma “dost” un lütfuyla gerçekleşmiştir. “Terk” makamına ulaşanlar için eldeki bütün varlık “dost” ta ifnâ olup bekâ bulur. Bu yokluğun içinde bulunan varlık sayesinde zaman ve mekânın hiçbir önemi kalmaz. Zaman ve mekân üstüne çıkanlar için geride bıraktıklarının yağmalanmasında hiçbir mahzur bulunmaz. Yunus ulaştığı bu mertebede yalnız olmadığına da işaret eder. Çünkü dâhil olduğu topluluğu “lâ-mekân kavmi” olarak isimlendirir. Buna göre kendisinden önce bu yola girmiş olanların makamını teslim ettikten sonra kendisinin de onlara katıldığına işaret etmiş olur.

Niyâzî de bu beyitte Yunus Emre ile rollerini değiştirmiş gibi görünmektedir. Bu beyitte Yunus’tan farklı olarak bu kez Niyâzî kendi yaptıklarını dile getirir. Niyâzî, “benim varlığım” diye nitelediği, sahip olduğu vehmî varlıktan sıyrılmış ve varlığın hakiki hali olan “dost” unvanlığına kavuşmuştur. Hal böyle olunca varlıktan beklenen dünya menfaatlerinin ve faydalarının anlamı kalmamıştır. Hakiki dostu kavuşan, Yunus’un tabiriyle “cânlar cânını” bunlar için menfaat ve fayda umulan tek bir merci kalır. Görünüşte insanların talip olduğu, menfaati için hakikati arka plana attığı maddî menfaatler “dost varlığına” yetenler için bir anlam ifade etmez. Bu yüzden yağmaya verilen bütün bu şeyleri kimin aldığı artık önemli değildir.

4	<i>İkilikten usandum ‘ışk tonını tonandum Derdi hânına kandum dermânım yağmâ olsun</i>	<i>Geçdüm ben ad u sandan çıkdum ben o dükkândan Hep ‘ırz ile vakârum yağmâdur alan alsun</i>
---	--	---

Hak yoluna girenlerin erişmek istediği son nokta “dost” ta fânî olmaktır. Fakat daha yolun başında olanlar için bu süreç türlü güçlüklerle doludur. Bu güçlüklerin başında “sen” ve “ben” ikiliği gelir. Yunus, dostu kavuşma yolundayken başına gelenleri haber veriyor. Bu yolda “sen” ve “ben” ikiliğinden bıktığını bildiriyor ilkin. Böyle bir yolda kişiye en büyük gücü verecek “aşk” ı ise baştan ayağa donandırdığından bahsediyor. Fakat bu yola girdikten sonra karşılaştığı güçlükleri “derdi hânına kandum” şeklinde özetliyor. Hakikaten dostu kavuşuncaya kadar “sâlik” başta nefsin arzuları olmak üzere türlü dertlerle karşılaşır. Hakikatin farkında olanlar için, içinde bulunulan en büyük dert ise Hak’tan ayrı olmaktır. İşte Yunus bunlar gibi türlü dertlere düştüğü ve adeta bunlara doyuncaya kadar maruz kaldığı halde yine de derman istememektedir. Çünkü böyle Hak yolcuları için derdin ve dermanın tanımı farklıdır. Niyâzî’nin bir başka manzumesinde belirttiği gibi böyle kimseler için dert dermanda; derman dertte gizlidir. Yunus derdinin farkında olduğu için sunulan dermanlara iltifat etmez, onların talan edilmesinde herhangi bir beis görmez.

Bu beyitte Niyâzî'nin derdi ise farklıdır. Yunus'un "*ikilikden usandım*" şeklindeki serzenişi, Niyâzî'de "*geçdüm ben ad u sandan*" ifadeleriyle yankı bulur. Yani Niyâzî "Geriye "sen" kal diye "ben"i attım." mesajını verir. Çünkü benliğin ömür boyu taşınan, en belirgin unsuru isim ve şöhrettir. Kişinin kendini bildiği ve bu unsurla bilindiği isim gibi ilintilerden bile uzaklaştığını söyleyen Niyâzî bu dünyayı bir dükkâna benzetir. Bu öyle bir dükkândır ki kişi adı, şöhreti, iyi bilinmesi karşılığında bir menfaat elde eder veya hiç olmazsa böyle bir sonucu umar. İşte Niyâzî kendisini bu alışverişten de sıyırdığını ifade eder. Öyle ki "ırz", "vakar" gibi insanın üzerinde titrediği, onlar için hayatını feda ettiği şeylerin bile yağmalanmasına rıza gösterir. Niyâzî bu tarz ifadeleriyle Yunus'tan farklılaşır. Niyâzî'deki "melâmî", "kalenderî" hava Yunus'ta en azından bu manzumesinde karşımıza çıkmaz. Tasavvuf dilinin farklılaşması ve tasavvufî manzumelerdeki "melâmî" tavrın Yunus'tan sonraki asırlarda gittikçe belirgin bir hale gelişi Niyâzî-i Mısırî'de de kendini gösterir. Bu bakımdan dördüncü beyitlere bakıldığında Yunus'un daha sade ve açık ifadelerle mısralarını tanzim ettiği görülür.

5	<i>Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi Virân gönül nûr toldı cihânım yagmâ olsun</i>	<i>Geldi dile dildârum buldum gül-i gülzârum Şimdengerü hep varum yağmâdur alan alsun</i>
---	---	---

Bu beyitlerde Yunus ve Niyâzî'nin arka plandaki sahnesi oldukça sevinçlidir. Gelişi beklenen bir dostun veya sevgilinin misafir oluşuyla duyulan sevinç beyitlerde karşımıza çıkan en baskın tablodur. Yunus'un beytinden başlayacak olursak; dostun gelişi bir şartla gerçekleşmiştir. Kendindeki vehmî, hakikatten uzaklaştıran, karanlıklı varlığı sefer ettikten sonra dost gelmiştir. Daha önceki beyitlerde de gördüğümüz "ben"i terk edişin bir başka görünüşüdür bu. Yunus, kendinden sefer eden varlıktan sonra dostu kavuşup onu misafir edince aydınlığa ulaşır. Yunus'un misafiri de özeldir. Onu, her ne kadar viran, yıkık dökük de olsa gönlünde misafir eder. Gönlü dostunun misafirliğiyle nur dolan Yunus dünyaları bulmuştur. Hal böyle olunca "varım yoğum" dediği her ne varsa hepsini de ihtiva eden dünyasının yağmalanmasında hiçbir sorun yoktur. Yunus'un ilk mısradaki "bana geldi" yerine "bize geldi" demesi de oldukça anlamlıdır. Bu şekilde bir kullanım, sözü söyleyenin kendisini "cüz" değil "küll" olarak gördüğüne işaret eder. Yunus bu ifadeyle kendisinde bulunan ruh, kalp, akıl, zerrelere gibi daha pek çok unsuru bir cüz gibi düşünüp kendini bir "küll" olarak kabul etmektedir.

Niyâzî de dostunu daha samimi bir eda ile isimlendirir. "Dildâr"ının gönlüne misafir olduğundan bahseden Niyâzî kavuştuğu sevinci "*buldum gül-i gülzârum*" şeklinde ifade eder. Bu sahne görünüşte beşerî bir âşık-maşuk kavuşmasını tasvir eder. Niyâzî bu bakımdan Yunus'tan farklı bir çizgidedir. Her iki ismin de ele aldığı "vuslat" ve "fenâfillah" hakikati Niyâzî tarafından daha dolaylı bir dille aktarılmıştır. Bu bakımdan tasavvufî şiir dilinin Yunus'tan sonra daha da incelik edebî sanatlarla daha çok yer veren bir hale geldiği söylenebilir.

Niyâzî, beyitte sevgilisinin gönlünde yer ettikten sonra adeta gül bahçesinde aradığı gülü bulduğunu ifade eder. Bu, bir sâlik olarak Niyâzî'nin takip ettiği, aradığı, peşinden koştuğu bir gayedir. Aradığını bulduğu andan itibaren de bir kırılma yaşar. "*Şimdengerü*" ifadesi bu kırılma noktasına işaret eder. Bu noktadan sonra artık "benim" dediği varlık namına neyi varsa yağmalanmaya terk etmiştir. Vuslatın lezzeti, geride bıraktıklarını anlamsızlaştırmıştır.

“*Geldi dile dildârum*” ifadesini “dile gelmek” deyimini göz önünde bulundurunca daha farklı değerlendirmek de mümkün. Buna göre ilk mısra “Sevgilim anlatmaya başlayınca gül bahçesinin gülünü buldum.” şeklinde de anlaşılabilir. Bu bağlamda gül-bülbül hayali zihinde canlanır. Bu teşbih ilgisi üzerinden daha farklı yorumlar yapmak mümkündür.

6	<i>Geçdüm bitmez sağıncdan usandum yaz u kışdan Bostânlar başın buldum bostânım yağmâ olsun</i>	<i>Sen gâ'ib ü hâzırsın her hâlüme nâzırsın Ahvâl ile etvârum yağmâdur alan alsun</i>
---	---	---

Yunus Emre hiçbir zaman değişmeyecek insanî bir durumdan bahsederek sözüne başlar. Bu hal insanın emellerinin, arzularının, zan üzerine kurulu gelecek düşüncesinin asla bitmeyeceğidir. Hangi asırda yaşamış, hangi yaşta bulunmuş olursa olsun bu durum bütün insanların içinde bulunduğu psikolojik bir vaziyettir. Bu vaziyet sayesinde insan hayata bağlanır, maddeyle sıkı bir bağ kurar. Bütün nimetlere kavuşmaya vesile olan hayatın muhafazası için insanın bu halde bulunmasında bir sorun yoktur. Fakat bu hal, tabir yerindeyse kullanım dozunu aşınca kişiye adeta bir zehir olur. Onu gerçek gayesinden, hakiki insanlık derecesinden uzaklaştırır. Sadece maddeye talip, görüntüde takılıp kalmış bir ömür Hak yolundakiler için büyük bir ıstırap sebebidir. İşte Yunus bu vaziyetten kaçışını “*geçdüm bitmez sağıncdan*” ifadesiyle dile getirir. Çünkü bu psikolojinin içine giren, bulunduğu anın ve mekânın kıymetinden habersizdir. Böyle olunca içinde bulunduğu andan ziyade daima mevsimleri kovalar. Yaz gelince kışı, kış gelince yazı gözler. Bu insan için bitmez bir “*sağınc*”tır. İnsan bu kısır döngünün içinden sıyrılıp kurtulunca hangi zamanda, hangi mekânda, hangi şartta olursa olsun ruhunda daima baharı yaşar. Bahar ise çiçeklerin, bahçelerin kaynağıdır. Yunus her hayrın, her iyiliğin, her menfaatin kaynağı olarak “fenâfillâh”a ulaşmanın sevincini “*bostânlar başın buldum*” şeklinde ifade ediyor. Bu kavuşma ve buluş neticesinde “*bitmez sağınc*”la peşinden koşulan hayalî baharların ve bahçelerin artık yağmalanmaya müsait olduğunu ve hatta yağmalanması gerektiğini dile getirir.

Niyâzî'nin 6. beyitteki tavrı “huzur” üzerine kurulmuştur. Kelimenin her iki anlamıyla da “huzur”a kavuşan Niyâzî kendisini gören, bilen, her haline nazar eden; görünmediği halde her yerde ve her şartta hâzır bulunan bir “dost”a hitap eder. O zaten Niyâzî'nin her bir halinden haberdardır. Niyâzî bu durumun apaçık farkına varınca “huzur”a kavuşmuş olur. Artık her bir halinin ve tavrının özüne vakıf olanla arasındaki perdeler sıyrılmıştır. Durum böyle olunca samimiyetle “ihlas”a ulaşır. İçinde bulunduğu hallerin ve tavırların daha önce “halk” için olduğunu fark edip bunların artık değersizliğini anlar. Bu yüzden “ahvâl ile etvâr”ını yağmaya verir. Bunlar hakkında “halk”ın yapacağı yorumlarla ilgilenmez. Kendisini yalnızca “ihlas” ile bağlı olduğu Allah’a karşı sorumlu hisseder. Bu bilince sahip olunca “halk”ın gördüğü hal ve tavırlarını kimin aldığı, kimin yorum yaptığı, kimin sahiplenerek kendisinde göstermeye çalıştığıyla ilgilenmez.

7	<i>Ta'allukdan üzüşdüm ol dostdan yana uçdum 'İşk dîvânına düşdüm dîvânım yağmâ olsun</i>	<i>Çün buldı gönül yârum terk eyledi ağıyârum Îmân ile zünnârum yağmâdur alan alsun,</i>
---	---	--

Bu dünyada gurbette olan ruhların kavuşmak istediği bir “dost” vardır. Bu hakiki “dost”a ruhlar ölünce vasil olsa da ölmeden önce kavuşmaları da mümkündür. Bunun için kişiyi dünyaya bağlayan her türlü ilgi ve alakadan kurtulmak gerekir. İşte Yunus dünya ilgilerini, bağlarını

kırıp bunlardan kurtulduktan sonra “*dostdan yana*” uçtuğunu haber veriyor. “Muhabbetullâh” ile başlayan yolda “*fenâfillâh*”a ulaşmayı Yunus “*ışk dîvânına düşmek*” şeklinde ifade ediyor. Bu öyle bir meclistir ki Yunus bunun feyzi ve sevinciyle dünyadaki kendisiyle bağı olan her türlü bağlantıdan, alakadan feragat etmektedir. Dünyada kendi çabası ve gayretleriyle “*dîvân*” diyebileceğimiz bir alakalar bütününe sahip olan insanın bu çabası “*ışk dîvânına*” düşen Yunus gibiler için artık kıymetten düşmüştür. Geride bırakılan bu dünyevî “*dîvân*” artık yağmalanmaya açıktır. Yunus bu “*dîvân*”ın yağmalanmasına ruhsat verdiği gibi talan edilmesini temenni de etmektedir.

Niyâzî de Yunus’un bahsettiği alaka bağlarını “*ağyâr*” olarak nitelemiştir. Klasik Osmanlı şiirinin söyleyişinden izler barındıran beyitte Niyâzî kişileştirdiği gönlü üzerinden meseleyi ele alır. Gönlü sevgiliyi bulunca ağyarı terk etmiştir. Fakat bu terk edişin mahiyeti farklıdır. Uzaklaşmak, geride bırakmak yerine farklı bir mahiyete büründürme söz konusudur. Mesele- nin böyle anlaşılması gerektiğini ikinci mısradan anlıyoruz. Buna göre sevgiliyi bulan gönül için aslında ağyar, yabancı kalmamıştır. Öyle ki birbirine tamamen zıt semboller olan “*îmân*” ve “*zunnâr*” Niyâzî için bir hükmüne geçmiştir. Böyle zıtlıklar imtihan maksadıyla hakikatin farklı tecellileri şeklinde kendisini gösterir. Bunu dış dünya üzerinde kişiler veya topluluklar boyutunda düşünebileceğimiz gibi doğrudan kişinin iç dünyası üzerinden de değerlendirmek mümkündür. Herkesin yaratılışına yerleştirilmiş imana ve inançsızlığa meyilli mekanizmalar bulunur. Kişinin imtihanı nispetinde imanı elde edip doğruya ulaşması gerekir. Dosta ulaştıktan sonra hiçbir yabancılığı kalmayan insan için “*îmân*” da “*zunnâr*” da hakikatin iki yüzü gibi görünür. Çünkü bu semboller artık imtihan içindeki kulun gözünden değil, imtihana tabi tutan yaratıcı nazarından ele alınır. “*Fenâfillâh*”a kavuşmuş, bütün ilgilerden kurtulmuş bir kimseye artık akli başındayken sorulacak iman ve inançsızlık konuları açılmaz. Bu husus Niyâzî’nin hayatıyla ilgili tartışmalara da cevap olabilecek niteliktedir. Çünkü Niyâzî bazı fikirlerinden dolayı dinsizlikle suçlanmaya varacak ciddi ithamlara maruz kalmıştır. Hâlbuki onun bu sözlerinde mazur görülmesi gerektiği fakat aklen bu sözlerin kabullenilmemesi icap ettiği de belirtilmiştir. İşte Niyâzî imana ve inançsızlığa dair bütün sözleri, fikirleri, vaziyetleri yağmaya açık hale getirdiğini ilan eder. Çünkü o, artık bunlarla ilgilenmeyecek derecede kendini Hak’ta fani etmiştir.

8	<i>Yunus ne hoş dimişsin bal u şeker yemişsin Ballar balını buldum kovanum yağmâ olsun</i>	<i>Mısrî’ye vücub imkân bir oldı kamu a’yân Tâ’at ile ezkârım yağmâdur alan alsun</i>
---	--	---

Yunus Emre tecrid sanatıyla kendisine hitap ederek sözlerinin güzelliği karşısındaki beğenisini dile getirir. Ağzından dökülenler o kadar tatlıdır ki bu sözleri beğenmemek elde değildir. Bu güzelliğin ise bir sebebi vardır. Yunus, bal ve şeker yemiş gibi hoş sözler söylemesinin sebebini “*ballar balını*” bulmasına bağlar. Bu durum her şeyin özündeki güzelliğin keşfidir. Her şeyin ya bizzat veya neticeleri itibarıyla güzel olduğunu fark etmek tasavvuf yolunda olanlar için büyük bir meziyettir. Hakiki dosta duyulan muhabbet, başa gelen iyi veya kötü her şeyin O’ndan geldiğine inanmak ve her hadiseyi rıza ile karşılamak tasavvuf ehline “*ballar balını*” buldurur. O’na kavuşanlar içinse “*mâsivâ*” denilen “*gayr*”ın hiçbir önemi kalmaz. İnsana lezzet veren ve lezzetleri üreten “*kovan*” hükmündeki her şeyin, “*ballar balını*” bulanlar için hiçbir kıymeti yoktur. Hal böyle olunca insanın dünyadaki saadet kaynağı olarak gördüğü her şeyin

yağmalanmasından elem duyması yersizdir. Yunus manzumenin son mısraındaki teşbihlerle oldukça derin ve önemli esasları sade ve çarpıcı bir dille aktarabilmiştir.

Niyâzî ise daha farklı bir konuyla manzumesini tamamlamıştır. “Vücûb” ve “imkân”ı ulaştığı mertebede bir gören Niyâzî “vahdetü'l-vücûd”, yani varlığın birliği veya varlıkta birlik zaviyesinden meseleyi ele alır. Varlığı Allah'ın ihtiyarına bağlı olan “mümkînât”ı, varlığı olmazsa olmaz olan Allah'tan ayrı görmeyen bu anlayışa göre meseleyi Niyâzî “*vücub imkân bir oldı*” şeklinde ifade eder. Bunun ötesinde her şeyin artık birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu anlamıştır. Kendi varlığını ve benliğini teslim eden sufi bu noktada “benim” diyerek sahiplenildiği her türlü ibadet ve zikirlerin de hakikatini anlar. “Ben”e ait her türlü davadan uzaklaşan Niyâzî, sırf Allah rızası için yerine getirilecek ibadet ve zikirleri dahi yağmaya vermiştir.

Sonuç

Her iki manzumeye bakıldığında varlıktan geçip birliğe kavuşma arzusunun dile getirildiği görülür. “Dost” olarak tavsif edilen “Vâhid-i ehad”e giden yolda geride bırakılan ne varsa bütünüyle bunlardan vazgeçildiğinden bahsedilir. Çünkü geride kalanlar yağma edilmeye müsait bir terk edişle bırakılır. Bu dünyada peşinden koşulan, elde edilmesi için gayret edilen her türlü menfaat ve eşya, bu yolda artık kıymet ifade etmez. Çünkü Yunus'un özetle ifade ettiği gibi “*ballar balını*” bulanlar için başka neyin değeri olabilir?

Muhteva bakımından vahdete ulaştıran tam bir teslimiyetin ifadesi olan manzumelerin umumiyetle sade olduğu halde derin tasavvufi esaslar üzerine kurulduğu görülür. Yunus Emre'nin manzumesi nispeten daha açık, ayakları daha yere basar bir mahiyettedir. Mısralarda edebî maharetlerden ziyade samimiyet ve açıklık dikkati çeker. İlk okuyuşta sönük, silik gibi duran mısralar, üzerinde durulunca derinliğiyle içine çeker. “*Cânlar cânını buldum*”, “*Ben benliğümden geçdüm*”, “*Dost valsına ulaşdum*”, “*Benden benliğüm gitdi*”, “*İkilikden usandum 'ışk tonını tonandum*”, “*Vîrân gönül nûr toldi*”, “*Geçdüm bitmez sağıncdan usandum yaz u kışdan*”, “*İşk dîvânına düşdüm*”, “*Ballar balını buldum kovanum yağmâ olsun*” gibi sehl-i mümtenî ifadeler, Türkçenin söyleyiş kabiliyetinin manzum şekilde karşımıza çıkmış başarılı birer şaheseridir. Bu noktada Yunus'un deyimleri kullanımı ve yeni deyim tanzimindeki başarısı kendini gösterir.

Niyâzî-i Mısırî ise Orta Asya'da başlayan Türk tasavvuf geleneğinin mirası üzerinden seslenir. Niyâzî'nin manzumesi Yunus'a göre daha karmaşık, edebî sanatlarla daha dolu görünür. Onun mısralarında tasavvuf geleneğiyle arka planı olgunlaşmış kelimeler karşımıza çıkar. Niyâzî bazı mısralarda Yunus'un manzumesindeki kısa cümleciklerin yerine daha uzun ve devrik cümleler kullanmayı tercih eder. Onun mısralarında da “*Sevdüm seni hep varum yağmâdır alan alsun*”, “*Ben varlığımı atdum dost varlığına yetdüm*”, “*Geçdüm ben ad u sandan çıkdum ben o dükkândan*” gibi Türkçenin sade fakat derin anlamlara sahip ifadeleri belirir.

Her iki manzumede sevilmiş, okunmuş ve bestelenmiştir. Yaşadığı dönemden itibaren geniş bir hayran kitlesine sahip olan bu manzumeleri dile getiren isimler de kendi döneminin tasavvuf birikimini ve dil özelliklerini en başarılı şekilde yansıtabilmiştir. Açık, sade ve temiz Türkçesiyle manzumesine şekil veren Yunus Emre ile işlenmiş, tekâmül etmiş ve yine aynı şekilde etkileyici olan sözleriyle Niyâzî-i Mısırî Türkçenin iki büyük ustası olarak kabul edilebilir.

Yapılacak bu şekildeki çalışmalar sayesinde Hoca Ahmet Yesevî'den Yunus Emre'ye, Yunus'tan Niyâzî-i Mısrî'ye ve daha sonrasına uzanan tasavvufî edebiyatın gelişiminde hece veya aruz gibi şekle bağlı zaruriyetlerin kısıtlayıcı olmadığı görülecektir. Türk tasavvuf geleneğindeki gelişim çizgisi yukarıda ele aldığımız gibi nazire ilgisiyle bağlı manzumeler aracılığıyla daha belirgin şekilde ortaya koyulabilecektir. Böylece Türk dilinin ifade gücündeki değişim ve gelişime de ışık tutmak mümkün olacaktır.

Kaynakça / References

- Erbay, N. (2015). Şeyh Galip'in şarkılarındaki sen ve ben kavramları üzerine bir okuma. *Uluslararası Türkçe edebiyat kültür eğitim dergisi (TEKE)*, Sayı: 4/2, 599-615.
- Erdoğan, K. (2019). *Niyâzî-i Mısrî hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve divânı*. 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1972). "Niyâzî-i Mısrî", *Şarkiyat Mecmuası*, Cilt: VII, ss. 183-226.
- Köksal, F. (2006). *Sana benzer güzel olmaz divan şiirinde nazire*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Olgun, T. (Tahirü'l-Mevlevî) (1984). *Edebiyat lugati*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre Divânı II tenkitli metin*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turabi, A. H. (2015). Türk din musikisinde Yunus Emre. *Yunus'un çağrısı*. Ordu: Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Kültür Yayınları, 131-170.

